

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Вархов Андрій Григорович

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри
кримінально-правових та адміністративно-правових дисциплін
Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янука
м. Рівне, Україна*

Профільний закон у сфері запобігання та протидії домашньому насильству чинний починаючи з 2017 року. Саме цим документом – Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» було впроваджене поняття державної політики у відповідній сфері [1]. Втім за три роки використання вказаного нормативного акту ситуація з домашнім насиллям в Україні радикально не змінилася, що підтверджує поява Указу Президента України «Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства» від 21 вересня 2020 року [2].

Зокрема в цьому документі наголошувалося на необхідності невідкладного здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі. Відзначимо, що серед іншого уряду доручалося розробити план невідкладних заходів у вказаній сфері з урахуванням міжнародних стандартів. В такий спосіб Президент України підкреслював необхідність особливої уваги до наявного досвіду і підходів зарубіжних партнерів до подолання домашнього насильства і насильства за ознакою статі. Такий підхід ще більше виправданий і актуальний, якщо взяти до уваги прагнення української держави набути повноправне членство у Європейському Союзі. Саме це визначило нашу передусім до пріоритетів, які нині визнані міжнародною спільнотою у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Вважаємо, що показовими в плані змісту пріоритетів сучасної освітньої політики є два таких міжнародних акти, як-от «Пакт заради майбутнього», який було ухвалено за результатами роботи 79-тої сесії Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй, яка відбулася у вересні 2024 року [3].

Отже, ухвалений учасниками 79-тої сесії Генасамблеї ООН «Пакт заради майбутнього» справедливо розглядати як програму перетворень і дій, які світова спільнота ладна підтримувати керуючись ідеями концепції сталого розвитку. Отож документом визначено 56 важливих активностей (дій) задля ефективного реагування на поточні та майбутні виклики у партнерстві з усіма зацікавленими сторонами. «Глобальні перетворення – це шанс для оновлення та прогресу на основі нашої спільної людяності. Досягнення у галузі знань, науки, техніки та інновацій можуть забезпечити прорив на краще і стійкіше майбутньому всім» [3].

Аналіз відповідного документу дозволяє зробити висновок, що особлива увага його авторами надається і темі подолання домашнього насильства і насильства за ознакою статі. Відповідна позиція підтверджується безпосередньо текстом «Пакт заради майбутнього».

Зокрема Дія 8 цього Пакту встановлює пріоритетом забезпечення гендерної рівності і розширення прав та можливостей всіх жінок і дівчаток, «маючи на увазі, що це стане одним із вирішальних кроків на шляху до досягнення прогресу з усіх цілей та завдань у сфері сталого розвитку» [3]. Принагідно зауважимо, що саме жінки найбільше потерпають від домашнього насильства – щонайменше дві третини усіх зареєстрованих випадків в Україні [4]. Отож не дивно, що лідери держав-учасниць ООН наполягають на необхідності терміново усунути всі юридичні, соціальні та економічні перешкоди для досягнення гендерної рівності та забезпечення всебічної і реальної участі жінок на всіх рівнях у прийнятті рішень у політичній, економічній та суспільного життя. Не менш пріоритетним завданням визначено і «цілеспрямовані та прискорені дії для викорінення усіх форм насильства та домагань щодо всіх жінок та дівчаток, включаючи сексуальне та гендерне насильство» [3].

Окремо варто звернути увагу на положення «Пакту заради майбутнього», які фактично є реакцією на загострення проблеми насилля, зокрема і домашнього насилля, у зв'язку з збройними конфліктами або воєнними діями та у періоди після них: «Ми рішуче засуджуємо посилення усіх форм насильства щодо жінок та дівчаток, які особливо зазнають ризиків насильства у зв'язку зі збройними конфліктами, у постконфліктних ситуаціях та надзвичайних гуманітарних ситуаціях» [3].

Наведене вище вказує на серйозність, з якою міжнародне співтовариство ставиться до теми насильства, у тому числі до домашнього насильства, від якого найбільше потерпають жінки і дівчатка. Водночас, показово, що особливе значення надається усуненню причин

такого насильства, що знаходяться у культурній і економічній площині одночасно.

Між тим, у контексті досвіду і підходів зарубіжних партнерів до подолання домашнього насильства і насильства за ознакою статі не можна не звернути увагу на досвід Європейського Союзу в означеній сфері.

Передусім зауважимо, що 7 травня 2024 року Рада ЄС ухвалила Директиву ЄС про боротьбу з насильством проти жінок та домашнім насильством. Передбачено, що держави-члени ЄС матимуть час до 14 червня 2027 року, щоб імплементувати цю Директиву у своє національне законодавство та державну політику [5].

Експерти вказують на те, що ця Директива криміналізує на рівні ЄС певні форми насильства проти жінок в офлайн-режимі (калічення жіночих статевих органів та примусовий шлюб) та онлайн-режимі (поширення інтимних зображень без згоди, кіберпереслідування, кіберзалякування та підбурювання до ненависті та насильства на ґрунті гендеру). З іншого боку, Директива передбачає цільові заходи захисту, підтримки та доступу до правосуддя для жертв будь-якої форми насильства проти жінок та домашнього насильства, криміналізованого згідно з національним законодавством або законодавством Союзу. Нарешті, Директива ЄС про боротьбу з насильством проти жінок та домашнім насильством вимагає від держав-членів ЄС запровадити превентивні заходи, включаючи конкретні заходи для запобігання зґвалтуванню та сприяння центральній ролі згоди у сексуальних відносинах, згідно з Європейською комісією [5].

Варто також наголосити, що у Європейському Союзі чинна стратегія під назвою «Стратегія ЄС щодо гендерної рівності на 2020–2025 роки», яка підтверджує зобов'язання ЄС щодо боротьби з гендерно зумовленим насильством. Мета Стратегії полягає у тому, щоб створити соціокультурний й політичний простір, де жінки та чоловіки, дівчата та хлопці, у всій своїй різноманітності, могли б вільно обирати свій життєвий шлях, мали рівні можливості для розвитку та могли рівноправно брати участь і очолювати європейське суспільство [6].

«Стратегія ЄС щодо гендерної рівності на 2020–2025 роки» побудована навколо таких проблемних тем: 1) свобода від насильства та стереотипів; 2) процвітання в гендерно-рівній економіці; 3) рівне лідерство в суспільстві; 4) інтеграція гендерних аспектів та міжсекційний підхід у політику ЄС; 5) фінансування заходів для досягнення прогресу в гендерній рівності в ЄС; 6) вирішення питань гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок у всьому світі.

Щодо теми свободи від насильства та стереотипів, то Стратегія наголошує на необхідності мінімальних стандартів захисту основних

прав потерпілих від домашнього насильства, зокрема з урахуванням останніх суспільних змін, включаючи цифрові правопорушення. Така криміналізація, зокрема, сприятиме вирішенню проблем в онлайн-просторі та кращому захисту користувачів від незаконного гендерного онлайн-контенту.

Очевидно, що вказані вище стратегії запобігання та протидії домашньому насильству мають бути враховані у законодавстві України, що важливо з точки зору протидії вказаній проблемі, а також у контексті євроінтеграції української держави.

Література:

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 7 грудня 2017 року № 2229-VIII (зі змінами та доповненнями). Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення 17.02.2025).

2. Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства : Указ Президента України від 21 вересня 2020 року № 398/2020. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/398/2020#Text> (дата звернення 17.02.2025).

3. The Pact for the Future. Resolution adopted by the General Assembly on 22 September 2024. United Nations. URL: <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n24/272/22/pdf/n2427222.pdf> (дата звернення 24.01.2025).

4. Яковенко І. За 2024 рік відкрили 2,7 тисячі проваджень про домашнє насильство. Це на 5% більше, ніж у 2023-му. Віледж Україна. 26.12.2024. URL: <https://www.village.com.ua/village/life/edu-news/358287-za-2024-rik-vidkrili-nbsp-2-7-nbsp-tisyachi-nbsp-provazhen-pro-domashne-nasilstvo-tse-na-nbsp-5-bilshe-nizh-u-2023-mu> (дата звернення 17.02.2025).

5. New EU law to combat gender-based violence. Synergy. 04.11.2024. URL: <https://www.eeagender.org/the-synergy-network/news/new-eu-law-to-combat-gender-based-violence/> (дата звернення 17.02.2025).

6. The EU Gender Equality Strategy 2020-2025. COM/2020/152 final. Eur-lex. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2020%3A152%3AFIN> (дата звернення 17.02.2025).